

Lavastus kui kunstide sulam

KADRI MEREMAA

... KES LAENAKS SÖNU ...

Kes meist ei oleks tundnud end siin maailmas justkui mahajäetud karistuslune, kelle igat sammu ja hingepilku saadab kellegi hääletu teadaandmine, et sinu tee ja sinu teod on sulle kõike seda teinud. Misugune tee ja millised teod, võime ju protestivalmilt küsida! Me ümber on rohkem mõistmatut ja seletamatut, inimvõimete piiri ületavat, mille mõjusfääris me aga tegelike sõltuvadena elame. On palju küsimusi ja vähe vastuseid, on äärmiselt erinevalt tunnetatud eluteid. Miks on Looja algusest peale oma vahenditega andnud inimesoole mõista kuulekuse vajadust, puhtuse vajadust, vastutuse vajadust? Miks algusaegadest peale pole inimene tahtnud endale seda möödapääsmatust teadvustada? Miks on inimesool erinev nägemus taevasest ja maisest armastusest? Milles väljendub armastus? Kas igakevadises pungade puhkemises, kui meile nähtamatud mahlad on pannud liikuma meile teadmata ajal meile nähtava justkui surnud puu elu? Kas on see uus elu või vana taassünd? Mis sai lehest, mis möödunud sügisel mullale kukkus – tema ju ei saa enam iial pungaks muutuda! Kui Jumal lõi inimese oma näo järgi, siis kust tuli maailma nii palju kurjust, Tema sõnale vastuhakku ja protesti? Mis on see, mida inimesed ei saaks kunagi kaelselt ot-

Roxane ja Cyrano: Pirjo Levandi ja Teo Maiste.

järgides. Mõtteselge joonis lavataguse koori "Ave Maria" helidest ooperi viimse kustuva akordini. Pingeteahelad stseenist stseeni, vallanduv kulminatsioon epiloogis, kaabu kõnekas teekond vaikuses. Valguse mängud lava taevas, tegelastel, täiendamaks sõnumile ruumi andva tühja lava sisu. Kaunid stiliseeritud kostüümid. See on meeskonnatöö. Ei millegi muu kui meeskonnatööna tuleb võtta ka Paul Mägi tugevat muusikalist tervikut. Dirigendile omane konkreetsus ja täpsus lasevad isikupäraselt avada mitte ainult laval olijate suurrolle, vaid ka orkestri soliste, sest Tambergi ooper on sümfoonilise arendusega mitmeplaaniline tervik juhtmotiivide, nõtke vormi ja tugeva tundejõuga. Lavastus tervikuna? Kunstide sulam!

Kaks Cyrano'd – Teo Maiste ja Tarmo Sild. Ühelt poolt aastatega kaasa tulnud varjamatu elukogemus, saatusele teatud leplikkusega vastu vaatamine, teiselt poolt varjamatu nooruslik võitlus kirega ja enese mahalgamine, lohutuseks teadmine, et Roxane suudleb ju tema huultelt tulnud sõnu...

Kaks Roxane'i – Pirjo Levandi ja Valentina Taluma. Mõlemad naiselikud ja nooruskaunid, hingepuhtad ning siirad: mõlemad särava vokaaliga, kel ilmsesti palju kauneid lavarolle ees. Imetlusega võib jälgida lätlanna selget eesti keelt – poolteise aasta saavutust!

Christian – Mati Kõrts, noorusuljas teist nädalat Pariisis meeleolus kes rõdustseenis ehma-

tema ju ei saa enam iial pungkaks muutuda! Kui Jumal lõi inimese oma näo järgi, siis kust tuli maailma nii palju kurjust, Tema sõnale vastuhakku ja protesti? Mis on see, mida inimsugu ajast aega kangekaelselt otsib? Millest ta puudust tunneb ka siis, kui väliselt tal justkui kõik olemas on? Miks odrapõld on odra põld ja kaera oma kaerapõld? Millise niidistikuga on kokku loodud mees ja naine ning miks on Siinai mäelt saadud 10 käsu järgi taunitav segasummasuvila? Kes me oleme, kust me tuleme, kuhu viib meie tee? Kuidas me võiksime eneste jaoks samm-sammult väärtustada olulise, väga olulise, möödapääsmatu? Kuidas pesta oma süda kurjusest ja taganenud lastena ümber pöörduda, nagu kunagi unistas prohvet Jeremija... Lõpus on algus.

... KES NÄITAKS TEED ...

Läbi aegade oleme võinud seda leida kunstiloomingu kaudugi. Kui 1970. aastal kirjutas Eino Tamberg J. Iwaszkiewicz'i "Ema Joanna inglite juurest" ainetel balleti "Joanna tentata", tundnud ta selles töös lootusetust, hingemuserdust ning inim-süühika pingete piirimaile jõudmist: nunn ja preestri, Joanna ja Suryni maise armastuse traagiline tee, mis pidi alluma inimtahte poolt ettekirjutatud reeglistikule. Keelatus-lubatus maiste möödupuude järgi. Mida see reeglistik muutis mehes ja naises, kellele polnud antud võimalust elada koos inimlikku elu? Mis võis nende tunnetusväljas avaneda lihalike soovide mahasurumise teel, mis pidi ruumi andma millelegi muule. Millele? Oli see miski või hoopiski maad ligi hoidvatest (kire)ahelatest vabastav? Ja kui 1974. aastal kirjutas Eino Tamberg Jaan Krossi libretole Edmond Rostand'i värssnäidendi järgi ooperi "Cyrano de Bergerac",

Cyrano ja Christian: Teo Maiste ja Mati Kõrts.

Harri Rospu fotod

oli see kui vastus eelmise balleti õhkujäänud küsimustele. Cyrano – ihu ja hinge, maist ja vaimset valitseda püüdev uhke, tugev ja jõuline kuju, kelle tegelikku elujaatust ei muserda kongus nina, vastamata armastus ega silmitsiseisimine Surmaga. Cyrano on see sõnulväljendamatu ideaal, mille poole me teadmata-tunnetamata oleme tahtnud liikuda. ...ingliljõul ülevalt alla vaatav, olulisi ebaolulisest eraldav, kaduvatest igavikulisi välja noppiv ... Cyrano-Christiani-Roxane'i kolmnurk on vaid kui väline vahend hingeliikumiste kirjeldusteks. Lai skaala inimlikke emotsioone on pääsenud vabaks aheldavast ajarüüst, näidates seda, mis inimeses on igavikulist. Võib-olla ongi hoopis AEG Mikk Mikiveri lavastuse peategelane? Kellahelin, aegadehõn-

guline lavatagune koor, pöörlev lava, millele just aeg jätnud alles vaid väga olulised pidepunktid, heites kõrvale kõik hetkelise... AEG ANTUD sõnadele, tunnete, lahkumistele, leidmistele, ELAMATA ELULE. Aeg antud surra, et sündida!

... KES AVAKS MÕTET ...

2. juuli 1976 – 4. veebruar 1995: sinna vahele mahtuvad ajasammud möödavad teed Eino Tambergi ooperi "Cyrano de Bergerac" esietenduste vahel. Üheksateist aastat tagasi töid ooperi lavale Udo Väljaots, Eri Klas, Peeter Lilje, osatäitjatena Tiit Kuusik – Teo Maiste – Voldemar Kuslap, Margarita Voites – Anu Kaal – Maarja Haamer, Hendrik Krumm – Rostislav Gurjev. Taas lavale tulnud

ooperit esitati viis korda veebruaris ning uuesti võib publik "Cyrano'd" afišsidelt leida mais. Lavastaja on Mikk Mikiver, dirigent Paul Mägi, dekoratsioonikunstnik Ervin Ünapuu, kostüümikunstnik Mare Raidma, valguskunstnik Maldar-Mikk Kuusk. Osades: Teo Maiste ja Tarmo Sild (Cyrano), Pirjo Levandi ja Valentina Taluma (Roxane), Mati Kõrts (Christian), Voldemar Kuslap ja Mart Laur (krahv de Guich), Marika Eensalu ja Leili Tamme (Roxane'i seltsidaam), Ivo Kuusk ja Rostislav Gurjev (pagar ja poet Ragueneau).

Detailid, nüansid, tõeline tunde ja intellekti kooslus, harva saavutatavalt tugev sõna ja muusika seos – selline on Mikk Mikiveri lavastajakäekiri, mis esmakordselt laskis end lahti kirjutada ooperipartituuri

kauneid lavarolle ees. Imetlusega võib jälgida lätlanna selget eesti keelt -- poolteise aasta saavutust!

Christian – Mati Kõrts, noorusuljas teist nädalat Pariisis meeolus, kes rõdustseenis ehmatusega leiab, kui kergesti võib kaotada selle, mille võidus kindel olakse. Mänguliselt tugevamaks hetkeks pean seda, kus kaks õlakuti seisvat meest tunnetavad täpselt oma kohta Roxane'i südames: kolmandas vaatuses viimast kirja üle andes. Christian Cyrano: Ta armastab mu hinge – see on sind!

... KES KINGIKS LUIGESULE ...

Ainult Vaim, kui ta hingus puudub savi, võib luua Inimese. Need on Antoine de Saint-Exupéry sõnad ooperi kavalehelt, mille võite osta teiegi, kui maikuu Eino Tambergi ooperit "Cyrano de Bergerac" vaatama lähete. Samas jätkab Maurice Maeterlinck: "Meie südames helkiv immateriaalne jõud peab helkima enne kõike iseendale. Ainult selle hinna eest helgiks ta ka teistele. Nii väike kui teie lamp ongi, ärge andke kunagi õli, mis teda toidab, vaid leeki, mis teda kroonib. Miski pole õiglasem kui õnn, miski, mis võtaks ustavamalt meie hinge kuju, miski, mis täidaks täpsemalt kohad, mida tarkus talle avab. Kuid pole ka midagi, mis oleks nii vaikiv kui õnn. Kannatuse ingel kõneleb kõiki keeli ja tunneb kõiki sõnu. Õnne ingel avab suu vaid siis, kui ta võib kõnelda õnnest, mida mõistaks iga metslane. Õnnetus on juba sajandite eest lapseeest välja kasvanud, kuid õnne kohta võiks öelda, et ta magab veel praegugi mähkmeis."

Ei ole midagi uut siin päikese all, mis on olnud see saab olema, AEG KINGIB MEILE LUIGESULE!